

Motion till riksdagen 2025/26:1285

av **Josefin Malmqvist m.fl. (M)**

Reformering av det kommunala utjämningsystemet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en ny översyn av skatteutjämningsystemet i syfte att utjämna kommuners förutsättningar och inte utfall och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nya översynen bör syfta till att inte ställa kommuner och regioner mot varandra utan i stället låta staten fullt ut kompensera de kommuner som behöver kompenseras för olika förutsättningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över och eventuellt möjliggöra för staten att dra in utjämningsbidrag till kommuner som inte själva tar ansvar för sin ekonomi, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en ny översyn av skatteutjämningsystemet som uppmuntrar kommuner att föra en politik som leder till fler jobb och lägre bidragsberoende samt om att ökad tillväxt inte ska straffas av det kommunala utjämningsystemet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Avsikten med det kommunala utjämningsystemet är att jämna ut skillnaderna gällande skattekraften mellan Sveriges kommuner och regioner så att det över hela landet kan skapas likvärdiga ekonomiska förutsättningar, vilket ska leda till att alla regioner kan tillhandahålla en jämlik service till sina medborgare. Tanken med skatteutjämnings-systemet är att korrigera förutsättningar som kommuner varken kan eller bör ändra på. Ta till exempel en kommun som har så bra LSS-vård att många med detta behov flyttar till just den kommunen. Det bör inte bli en ekonomisk nackdel för kommunen. Samma sak om det plötsligt föds många fler barn i en kommun, eller om det är många fler äldre som lever längre i en annan. Faktorer vi inte vill att kommuner ska försöka påverka ska heller inte få för stora negativa ekonomiska konsekvenser. Landets geografi skapar också olika förutsättningar för att erbjuda kommunal service. Det är därför rimligt att staten säkerställer att hela landet kan leva. Helst bör detta ske genom ett bra utformat skattesystem som ger möjlighet för alla delar av Sverige att leva och utvecklas av de värden som skapas på respektive ort. Även ett frikommunförsök i syfte att identifiera lagar och riktlinjer som inte behövs, eller som på grund av olika förutsättningar och problem inte behöver vara samma för alla kommuner.

Idag ser vi dock att det är de 15 kommuner som har högst skattekraft som betalar in i systemet, samtidigt som de resterande 275 kommunerna får ett bidrag. Den kommun som betalar absolut mest i utjämningsbidrag är Danderyd. Här betalar invånarna i snitt 22 273 kronor per år. Den sammanlagda siffran når upp till 750 000 000 kronor. Detta är ca ¼ av de totala skatteintäkter som kommunen tar in varje år och motsvarar mer än socialnämndens budget. Dessa pengar hamnar i slutändan ofta hos socialdemokratiskt styrda kommuner som t.ex. Malmö som inte har förmått att få sin budget att gå ihop utan externa resurstillskott. Malmö kommun fick ensam 6,3 miljarder kronor från det kommunala skatteutjämningsystemet. Det motsvarar en fjärdedel av Malmö kommuns totala intäkter.

Även kommuner som Täby, Lidingö, Solna och Nacka betalar in mycket i systemet. Den ekonomiska belastningen på dessa kommuner är enorm och det begränsar kommunernas möjlighet och incitament att bidra till ökad tillväxt i Stockholmsregionen. Denna snedfördelning skadar tilliten till systemet och tanken om en sammanhållen och likvärdig välfärd i hela landet. Systemet behöver reformeras för att bättre kontrollera skattebetalarnas pengar, för att upprätthålla ordning och reda – och för att återupprätta tillit till systemet.

Till dess att alla kommuner tillåts att och fullt ut kan stå på egna ben behöver skatteutjämningsystemet bli rättvist och reformeras i syfte att fungera så som det är tänkt. Exempelvis utjämnas idag faktorer som kommuner både kan och borde styra. Arbetslöshet är kanske det mest allvarliga exemplet. År efter år kan kommuner ha en kontraproduktiv social- och arbetsmarknadspolitik och illa fungerande utbildningssystem som förpassar människor till bidrag och utanförskap istället för till jobb och egen försörjning. Den senaste reformeringen av utjämningsystemet ändrade inte detta. Tvärtom undergräver dagens utjämningsystem kommunernas drivkrafter att ta ansvar för allt från byggande till ekonomin i stort. Genom att kompensera för dåligt beteende och straffa ansvarstagande kommuner skapas dåliga incitament för långsiktigt ansvarstagande vad gäller ekonomistyrning och kvalitet på verksamheter.

Genom att förändra utjämningsystemet kan vi minska slöseri med skattepengar och skapa incitament för kommuner att ta ansvar i alla led. Samma incitament skulle mest troligt också förbättra både företagsklimat och utbildningssystem. I rapporten Kommunalråd utan ansvar visar rapportförfattarna från Timbro att utjämningsystemet har en marginaleffekt på hela 95 procent, vilket ibland till och med kan straffa kommuner som arbetat för att förbättra tillväxten. Utöver detta belönas kommuner som gör fel samtidigt som andra såsom Österåker och Sundbyberg har en marginaleffekt på över 100 procent, vilket gör att kommunerna förlorar ekonomiskt om de får en person att arbeta stället för att leva på bidrag. Dessa tillväxthämmande effekter av utjämningsystemet är direkt skadliga för hela landet. Det borde ha varit en självklarhet att som första åtgärd vid en översyn av systemet åtgärda dessa destruktiva inslag, men istället gick man i den senaste reformeringen i motsatt riktning. Vi måste komma ihåg att när tillväxten hämmas drabbar det inte enbart storstäder och tillväxtkommuner utan hela Sverige. Som exempel stod Stockholmsregionen 2022 för 25 % av Sveriges befolkning men för 50 % av skatteintäkterna.

Bara de bostäder som planeras att byggas i Stockholm inom ramen för Sverige-förhandlingen kommer i moms ge staten 6 000 kronor per kvadratmeter nyproducerad bostad i 2021 års penningvärde. Det innebär att statens momsintäkter från Stockholms län kommer att överstiga 100 miljarder kronor de kommande åren. Att dagens skatteutjämningsystem så kraftigt missgynnar täthet, genom att blunda för de kostnader som uppstår på grund av tillväxt och ökande befolkning, är därför dessutom kontraproduktivt.

Det kommunala utjämningsystemet behöver istället reformeras på nytt så att enbart förutsättningar utjämnas, utan att ta bort incitament att öka sina intäkter. En första åtgärd vore att inte omfördela mellan kommuner. Istället bör staten kompensera de kommuner som idag får pengar i systemet. Då ställer vi inte kommuner emot varandra och låter bli att straffa de kommuner som växer, tar ansvar och har en hög andel av befolkningen i arbete.

Redan idag skjuter staten till och står för majoriteten av pengarna i systemet, så det vore en förhållandevis enkel reform att genomföra. Givet att det också är staten som tar in en stor del av alla Sveriges skatter såsom arbetsgivaravgift, mervärdesskatt, bolagsskatt, punktskatter och statlig inkomstskatt är det också logiskt att det är staten som står för den utjämning som behövs till följd av de skattesystem man skapat. Vidare behöver möjligheten att dra in hela eller delar av utjämningsbidraget till de kommuner som inte tar ansvar för sin ekonomi övervägas. Malmö är utjämningsystemets största bidrags-mottagare och får 6,3 miljarder kronor i bidrag. Detta samtidigt som man inte ser över och effektiviserar sina system utan tvärtom, i exempelvis Malmö ökar framtida driftskostnader genom att man bygger inte bara en ny simhall utan två. Den senaste revideringen av skatteutjämningen som trädde i kraft och infördes successivt från och med 2020 ändrade inte heller på detta, utan Malmö får i dagens nya system fortfarande mer i utjämningsbidrag än vad Sveriges 52 minst befolkade kommuner får tillsammans.

Redan innan utjämningsystemet är reformerat på nytt skulle en möjlighet till och krav på kommunerna att tillämpa motprestation för socialbidragstagare och uppföljning av felaktiga utbetalningar behöva införas för att skynda på kommuners arbete med budgetkontroll.

Det kommunala utjämningsystemet bör sammanfattningsvis reformeras i syfte att inte utjämna faktorer som kommun och region kan och bör påverka, såsom arbetslöshet, och inte ställa kommuner mot varandra, utan istället låta staten fullt ut stå för utjämningen till de kommuner som bör kompenseras samt möjliggöra för staten att dra in hela eller delar av utjämningsbidraget till kommuner som inte tar ansvar för sin ekonomi.

Josefin Malmqvist (M)

Maria Stockhaus (M)

Margareta Cederfelt (M)

Joanna Lewerentz (M)

Adam Reuterskiöld (M)

Merit Frost Lindberg (M)

Ida Drougge (M)

Kristina Axén Olin (M)

Carl Nordblom (M)

Arin Karapet (M)